

PRIMORSKI GOSPODAR

List za povspesevanje kmetijstva v slovenskem Primorju.

Ureduje *Anton Štrekelj*, državni potovalni učitelj kmetijstva v Gorici.

Izdaja „*Goriško kmetijsko društvo*“.

Štev. 24.

V Gorici, dne 19. decembra 1906.

Pečaj 11.

Kmetje, pod zastavo!

Za kmetijstvo so dandanes hudi časi, a še hujši se nam obetajo, če se kmetje pravočasno ne zganemo. Stroški na naši kmetiji so čimdalje večji, a dohodki se nasprotno vedno manjšajo. Vse se je nekako zaklelo proti nam. Od ene strani hočejo imeti vedno večje davke, od druge strani pa vedno večje plače. Kje pa naj vzamemo? Zadnja leta pridelamo prav malo, ker so prišli k nam razni škodljivci ki se hočejo gostiti od naših žuljev, a še to, kar pridelamo, le težko spravimo v denar. Od vsega hočejo imeti prekupci boljšo polovico za svoj „trud“. Zato pa se ne smemo čuditi, če dobimo pri nas cele vasi, kjer so kmetje vsi do zadnjega preobloženi z dolgovi. Kakor zgoraj rečeno, obetajo se nam pa še hujši časi. Z novo volilno reformo dobijo nasprotniki kmetijstva v državnem zboru še mnogo večjo moč, nego so jo imeli do sedaj in od teh pač ne smemo pričakovati zboljšanja svojih tužnih razmer. Zgoditi se zna, da nastane tudi pri nas, kar je nastalo na Angleškem, da izginemo kmetje iz površja in da bodo tudi pri nas, kakor v omenjeni deželi, edinole gospodje in hlapci.

Temu pa se moramo še za časa upreti. Napeti moramo vse sile, da to zaprečimo. **M i n o č e m o b i t i k a p i t a l i s t i š k i h l a p c i, m a r v e č p r o s t i l j u d j e!** Če pa hočemo to doseči, je potrebno, da združimo vse svoje sile. Le s skupnim bojem smemo pričakovati zmage.

Goriško kmetijsko društvo je v naši deželi pač prvo poklicano, da brani kmetski stan in odbija sovražne napade. Pod njegovo za-

stavo stoji že nad 1600 krepkih kmetijskih bojovnikov. To je za kraljkodobo njegovega obstanka pač lepo število, toda to število je za našo deželo še mnogo premajhno. To število moralo bi se pri nas pač podvojiti, potrojiti. Šele potem bi smeli pričakovati sijajnih zmag.

Kmetje! Zadnja ura nam bije, da se lotimo rešitve. Ne zanašajmo se več na tujo pomoč! Ta nam ni hotela priti prej, tudi sedaj nam ne pride. Sami začnimo z delom! Prvo, kar nam je storiti, je pač to, da se vendar zvežemo. Posameznike nas premagajo koj, združenih pa nas ne bodo zlahka. Vsi do zadnjega kmeta v najbolj skriti vasi toraj pod zastavo! Vsi vpišite se v Goriško kmetijsko društvo. Tu se nahaja naš tabor, tu naša zastava. Nekoliko nevstrašenih vojskovodji, hvala Bogu, imamo, a upamo, da se tudi to število poveča.

Naloga, ki jo ima Goriško kmetijsko društvo, obstoji v prvi vrsti v tem, da „brusi uma svitle meče“, da skrbi toraj za kmetovo strokovno izobrazbo in ga pripravlja s tem za boj. Strokovno izobražen kmet znal si bo pomagati v vsakem položaju, zato posveča Gor. kmet. društvo izobrazbi največo pozornost. List „Primorski Gospodar“ je pač taki, kakoršnega si moramo kmetje želeti. V njem dobivamo mnogo raznovrstnega berila, ki je razdeljeno vedno tako, da nam pride ravno o pravem času, toraj takrat, ko iščemo svéta. Kako se je ta list ljudstvu priljubil, kaže najboljše dejstvo, da se razpošilja sedaj, ko izhaja šele drugo leto, v 2200 izvodih v svet. Če pomislimo, da se strokovni listi le počasi razvijajo, moramo pač reči, da je to lep uspeh.

Goriško kmetijsko društvo in list „Primorski Gospodar“ ne širita pa samo izobrazbe, marveč njun namen je tudi, da branita kmetijske interese. Kakor do sedaj, bosta delala to tudi v prihodnje in naj se kmetovi sovražniki še tako penijo od jeze.

Pa ne samo to! Goriško kmetijsko društvo skrbi tudi, da pridejo kmetovalci do dobrih in cenih potrebščin. Samo v tekočem letu preskrbelo je svojim udom nad 60 vagonov umetnih gnojil, kar je pač za našo malo deželo jako mnogo. Razun tega poskrbelo je društvo tudi za druge potrebščine, vzlasti za galico, žveplo, lepila, kmet. orodje itd.

Zato pač ne bi smelo biti kmeta, ki ne bi bil ud tega društva. Res je treba majhne žrtve, toda za tiste bore 3 kronice imamo neznanško mnogo dobička. Sam en dober nasvet v listu je mnogo več vreden. Zato pristopite vsi kmetje v Gor. kmet. društvo. Povsod naj se razvije krepka agitacija za nje. Vsak ud naj dobi vsaj še dva.

nova uda. Le tedaj, če nas bo na tisoče, smemo pričakovati, da nas bo vis. vlada tako upoštevala, kakor upošteva drnge podobne organizacije. Društvo je pokazalo sicer, da je za življenje dovolj krepko in da zamore tudi brez podpor delovati, toda potem se njegovo življenje še ojači in marsikateri nedostatek, ki se ne more sedaj odvrniti, se potem odpravi.

Zato kličemo: Kmetje, vsi pod zastavo!

„Goriško kmetijsko društvo.“

Pridelujmo zgodnjo zelenjavo!

Če primerjamo naše obnebje z obnebjem sosednih dežel, ki ležijo na naši severni strani, moramo reči, da je razlika jako velika. Pri nas, vzlasti okoli Gorice, še bolj v tržaški okolici in obmorski Istri zamoremo pridelati cel mesec in še prej zelenjavo, nego jo zamorejo pridelati v bolj severnih krajih. V času, ko zamorejo dobiti naši severni sosedje zelenjavo le pod steklom, dobimo jo pri nas že na prostem. Zato konkuriramo lahko vedno, kar se rane zelenjave tiče, ž njimi. To nam je sedaj tem lažej mogoče, ker imamo s severjem ugodno železniško zvezo. Zato pač moramo izkoriščati svoj položaj in se poprijeti bolj intenzivno pridelovanja zelenjave. Opustimo vendar enkrat ono veliko zmamo, ki jo imamo z žitom in s turščico ter lotimo se bolj dobičkonosnega zelenjadarstva!

Za rano zelenjavo uporabimo v prvi vrsti take lege, v katerih je cel dan solnce in ne trpijo od prevelikega mraza. Južno-vshodne lege so v ta namen najboljše. V nizkih legah škoduje zelenjavi slana, zato odberimo si v prvi vrsti nekoliko vzvišene prostore. Glejmo tudi na to, da ne škodujejo tam preveč vetrovi. Zemlja za rano zelenjavo ne sme biti pretežka. Peščena zemlja je najboljša; za njima pride lapornata in vapnena. Z gnojenjem zemljo lahko izdatno zboljšamo.

Pri nas je takih leg jako mnogo. Opozarjam naj posebno na one gorke dolce, ki se skrivajo v vinogradniškem hribovju med Št. Petrom, Vrtojbo in Biljami, nadalje na one take dolce v hribovju, ki se vije med Starogoro čez Vogersko in Prvačino do Dornberga. Spomnim naj tudi na izvrstne lege pri Renčah in Gradišču, nadalje na

one ob braniški dolini do Gornje Branice. Tudi pod Goro se dobi tu pa tam primeren prostor za rano zelenjavo, kjer nima burja prevelike sile, posebno pa se jih dobi mnogo po vseh Brdah. V tržaški okolici je sposobno za pridelovanje rane zelenjave celo obrežje od nabrežinskih bregov do Doline. Gotovo pa prekosijo lahko vse naše kraje Istrani v solčnih legah od Orehka do Ospa, za miljskim hribom, po rižanski dolini in v koperski okolici. Seveda nemajo oni tako dobre zveze za zunanji izvoz zelenjave.

Našteti hošemo nekatere rastline, o katerih mislimo, da bi bile najbolj sposobne za rano pridelovanje.

Špinača. Ta rastlina prenaša prav lahko naše zimsko obnebje, zato sejemo to zelenjavo lahko že v jeseni (v septembru) in beremo jo lahko preko cele zime. Za špinačo moramo zemljišče dobro pognojiti s hlevskim gnojem a potem jo je treba enkrat ali dvakrat oblititi z gnojnico; to zadnje delo je opraviti seveda, dokler je špinača še mlada (oktobra).

Motovilec. Tudi motovilec prenaša prav lahko našo zimo. Sejati ga je julija ali avgusta v dobro pognojeno in zrahljano zemljo. Po zimi daje motovilec najboljšo solato ter se prav drago prodaja.

Radič. Ker ne jedo na severu te rastline, pridelovati je je samo za svojo potrebo, oziroma za prodajo na domačem trgu. Zelen radič ne bo imel radi tega posebne cene. Sejati ga je takrat in tako, kakor motovilec. Lahko se ga pa seje že spomladi. Da bo pozimi bolj čvrsto rasel, pokriti ga moramo decembra z listjem, katero je pridržati z borovim ali brinjevim vejevjem, da ga veter ne razprši.

Zimska solata. Po zimi sicer ne moremo dobiti od te pridelka, pač pa aprila in maja. Lepe solatne glave se v tem času drago prodajo. Da se bo solata prej razvijala, napraviti je nad njo streho iz sirčja ali smrekovega vejevja. Ta streha pa mora biti proti jugu odprta. Solato je zasaditi na leho že oktobra ali novembra, da se pred zimo dobro okoreniči. Zemljo je gnojiti prej s svežim konjskim gnojem.

Majoran daje tržaškim okoličanom pozimi lepe novce. Poskusimo ž njim tudi okoli Gorice. Majoran ljubi močno gnojeno, črno zemljo.

Grah. Za zgodno pridelovanje saditi ga moramo že pred zimo in sicer koncem oktobra. V letih, ko je huda zima sicer pozebe. Takrat ga moramo seveda vnovič posaditi. Ker je več vrst graha,

odbrati moramo le rane vrste. Te bi bile: Najbolj rani med ranimi, najbolj rani majni, ekspres, blisk, de grace, kralj itd.

Fižol. Saditi ga je meseca februarja ali marča. V ta namen vzeti je samo nizek fižol, ki ne plete. Zemljo je dobro gnojiti s kompostom in s pepelom. Kdor hoče imeti posebno ran fižol, pokriva naj v nevarnih nočeh, ko preti slana, fižolove grme s cvetličnimi lonci. V tem slučaju se sadi fižol lahko nekoliko bolj rano. Najbolj rane fižolove vrste so: Non plus ultra, najbolj rani rujavi, angleški rani, cesar Viljem, najbolj rani črne itd.

Karfijol ali brokoli. Sadike posaditi je v leho že meseca julija ali avgusta. Taki karfijol cvel bode deloma v pozni jeseni, deloma po zimi, deloma v rani spomladi.

Zelje. Seje se meseca avgusta v gredice in na stalno mesto se presaja v novembru. Obenem je zelju nekoliko priliti s stranišnico ali gnojnico. Tako zelje bere se meseca maja. Za zimsko rabo so sposobne samo nekatere vrste zelja, osobito zelje s koničastimi glavami.

Vohrovt ali vrzote se sejejo in presajajo na isti način kot zelje.

Krompir je saditi v dobre lege že koncem januarja. Ravno mi je pravil vrtnar, da je prodal letos rani krompir po 32 vin. kilo. Pridelal ga je za goriškim gradom v jutranji, vendar zavetni legi. Zorenje krompirja povspeši posebno gnojenje s kalijevo soljo in s superfosfatom.

Špargelj je za rano pridelovanje jako hvaležna rastlina. Prvi špargeljni so jako dragi. Da bo špargelj bolj rano poganjal, prisilimo ga lahko s svežim konjskim gnojem, s katerim je gnojiti že decembra. V Starigori dobijo v nekaterih legah špargelj že v februarju.

Kumari. Da dobimo kumare bolj rano, vzgojiti jih moramo v lončkih, katere napravimo iz kravjega blata. Te lončke imeti moramo pod steklom in šele tedaj, ko se ni bati več slane, smemo zagrebsti lončke z rastlinami vred na prosto. Kakor rani kumari, pridelujejo se tudi rani meloni.

Jagode bi donašale v dobrih legah mnogo dobička, ker jih pridelamo lahko tu še prej, nego pridejo prve črešnje na trg. Tudi jagode se priporočajo toraj v izkoriščanje gorkih leg.

H koncu omenimo naj še, da bi se dalo v takih legah pridelovati obenem s zelenjavo tudi rano grozdje. Osobito grozdje sv. Ane bi se priporočalo. Trte pa je zasaditi v bolj oddaljene vrste.

Dobro je, če vzgojimo trte v latnik. Tega izkoristimo pozimi, v obrambo spodaj rastoče zelenjave s tem, da ga pogrnemo z vejevjem, na katerim se nahaja še listje (z borovino, brinjem, hrastovimi vejami itd.) Latniki morajo biti seveda proti jugu odprti.

Našim kmetovalcem, ki imajo posebno ugodne lege, priporočamo, naj jih na ta ali oni način izkoristijo in nas bo veselilo, če bomo zamogli o uspehih poročati.

Št.

Kako ravnati s teleti.

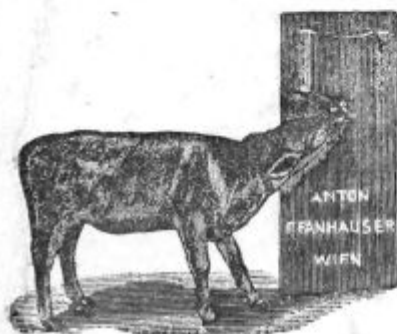
Če smo odbrali za vzgojo dobrega mladiča, moramo ga, ako hočemo, da nam bo prinašal tudi dobiček, pravilno vzgojiti. Toda kako vzgaja naš kmet svoje živali? Hitro ko zagleda svet, občutiti mora ubogo živinče neusmiljenost gospodarjevo. — Privezano k jaslam ali k stebru, komaj da se more ganiti. Le včasih se ga izpusti k svoji materi. Še celo onega mleka, katero je prisodila narava kot zdravilo in prvo hrano mlademu živinčetu in je za človeka neužitno, mu ne privoščijo in meneči, da bi teletu znalo škoditi, vržejo ga rajši na gnoj. Komaj je star mladič nekoliko dni, že se mora zadovoljiti s samim senom in ni še dovršil štirih mesecev in hajdi ž njim na pašo! Kako hočete, da vam bo vspeval, če ravnate na ta način ž njim!

Videl sem že mnogo slučajev, ko je kupil kmet od umnega gospodarja, ki je imel lepo, plemenito živino, tele z namenom, da bi prišel tudi on do boljšega plemena. Tele je hranil potem mesece in mesece a smelo trdim, da je bila junica koncem prvega leta v nekolikih slučajih manj vredna, nego takrat, kedar jo je kmet kupil. Revež ni znal, kako se mora ravnati z mlado živino, da se dobi iz nje lepo kravo.

Če se ozremo nekoliko po svetu, kjer je živinoreja na viši stopinji nego pri nas in pogledamo v hleve umnih živinorejcev, vidimo, da skrbijo tam za mlado živino vse drugače, nego mi. Zato jim pa donaša tudi živina velike dohodke in ravno z živinorejo so si pripomogli mnogi kraji do visoke stopinje blagostanja. Če pa nosi živinoreja njim ogromne dobičke, zakaj bi jih

ne donašala tudi nam, le posnemati jih je treba. Poglejmo torej, kako vzgajajo Švicarji teleta:

Hitro po porodu denejo tele in kravo v primerno gorek, ograjen kraj, ki se nahaja v navadnem ali pa tudi v posebnem hlevu. Tu ostaneta skupaj deset in tudi več dni ter se prosto gibljeta. Tele se hrani, kedar se mu poljubi na maternem vimenu. Razun ako je krava posebno mlečna, da ne more torej porabiti mladič vsega mleka, ne molzejo. Posebno prvo mleko (koljado, mlezivo) pustijo teletu, kajti oni dobro vedó, da ima to v sebi snovi, ki včistijo notranji del teleta. Tele, kateremu se odvzame prvo mleko, lahko pogine, ker se ne more iztrebiti.

Pod. 44. Dojilni stroj za teleta.

Šele po desetih dneh, ko mora krava na pašo, ločijo jo od teleta, tele pa pripuščajo k nji od začetka po petkrat, potem pa po trikrat na dan. Ta sprememba se vrši pa polagoma in je tele skoraj niti ne občuti. Mleko, katero jemljejo teletu, nadomeščajo z drugo hrano, ki mora biti mleku podobna. Vzlasti uporabljajo ovseno moko, kuhano v začetku na posnetem mleku

ali pa sirotki, bolj pozno, ko je tele odraslo, tudi na vodi. S tremi, štirimi tedni polagajo mu tu pa tam tudi dobrega sena, to pa bolj zato, da se mu tele polagoma priuči. Popolnoma odvzamejo teletu mleko šele s končanim šestim mesecem. Od tega časa naprej nadomestujejo mleko s tečno krmo, kakor je moka, otrobi, različne oljuate pogače, z dobrim senom in s travo. V Švici doseže tele včasih že prvo leto 300 do 400 kg.

Zadnji čas puščajo tele samo po nekoliko dni pri materi, med tem ga pa priučijo na hrano iz vimenu podobnih posod, v katera postavljajo mleko. Na ta način se teletu odmeri popolnoma gotova množina mleka in tudi krava ne trpi z dojenjem. Posebno če ima krava bolno vime so taki stroji, ki obstoje navadno iz kositerjeve, pa tudi lesene posode, na katero je pri-trjen gumijev cucek, jako priporočljivi, vendar je snaga tu prav

potrebna. Če ni snaga v posodi, se mleko kaj rado izpridi. Tak stroj vidi se n. pr. v pod. 44. in stane 9 K.

Hlev, kjer se nahaja mlada živina, naj bo dovolj tope! Tudi je boljši, če je malo bolj temen nego svetel. V toplem in temnem hlevu ne porabi živina toliko hranila in zato se bolj hitro razvija. Tudi hoja ne koristi mladiču. Predno ni izpolnilo tele štirih mesecev, naj se ne izpušča iz hleva. Na pašo se pa sme puščati šele po šestih mesecih in še samo v bližino. Na planine naj se goni šele v drugem letu.

Tudi pri mladi živini priporočam red, skrb in snago. Če si se kaj pregrešil na teletu, občutiti boš moral zato v mnogo večji meri na odraslem živinčetu. Posebno pa ti še stavim na srce, da ne puščaš premlade živine k plemenu. S tem si jo mnogokrat popolnoma pokvariš in namen, da bi dosegel prej dohodek, poplačaš z izgubo.

GOSPODARSKE DROBTINICE.

Vpliv mraza na vino. — Ko je vino povrelo, želimo, da se čim prej včisti. To dosežemo najlažje s tem, da ga razpostavimo mrazu. S tem, da se vino močno ohladi, izloči mnogo takih snovi iz sebe, ki nimajo v vinu posebne vrednosti ali pa so mu še celo škodljive. Sèm spada beljakovina, vinski kamen, tanin, kolikortoliko tudi barva, katere pa ne želimo izgubljati. Mraz vpliva torej na vino podobno čistilu, zato se ga moramo v kletarstvu posluževati. Predno toraj pretočimo vino, kar se mora izvršiti vsaj ta ali kvečemu prihodnji mesec, odprimo ponoči kletna okna, da se vino kolikor mogoče ohladi. S pomočjo mraza dobimo v kratkem čisto, prijetno in aromatično vino.

Jesensko sajenje sadnega drevja ima pred pomladanskim sajenjem mnogo prednosti. V jeseni sajeno drevje zamore pognati rano spomladi, še predno začne rasti, nežne koreninice, ki jako dobro vplivajo, da se drevo prime. Zemlja se pozimi radi dežja in snega tudi boljše vleže. Zimski mraz prouzroča tudi, da se zemlja okoli drevesca, če je zmrznila in se spet

otajala, zrahlja, kar vpliva jako dobro na raščo drevesca. Če sadimo pa spomladi, ko je zemlja navadno mokrotna, se ta preveč zagazi in dela radi tega močno skorjo, kar ne vpliva tako dobro na razvoj vsajenega drevesca.

Drevesno listje, ki ga nabiramo meseca julila, ga posušimo in shranimo pod streho, je ravno tako redilna piča, kakor seno, ker ima približno 6% beljakovine, 38% ogljenih kodratov in 2-4% tolščice. Seveda ni listje vsega drevja enake vrednosti. Najboljše je akacijevo, lipovo, jesenovo, murvino listje.

Oglodana drevesca. — Tam, kjer zapade sneg na visoko, napravijo lahko zajci na sadnem drevju mnogo škode. Proti zajcem priporoča se mnogo sredstev, ki pa izdajo le kolikortoliko. Edino dobro sredstvo je, če sadonosnik popolnoma ogradimo ali obzidamo in če pritiskamo na lovce, da zajčjo zalego bolj trebijo. To poslednje dosežemo s tem, da zahtevamo za škodo vselej povračilo. Če so zajci sadnemu drevesu lubad okoli in okoli debla oglodali, potem se lahko dogodi, da drevo usahne. V tem slučaju moramo drevesu pomagati. Oglodanega mesta ne smemo gladiti, marveč pustiti moramo takšno kot je. Pač pa ga moramo zamazati z drevesno smolo. Če je rana bolj široka, narezati je na drevesu nekoliko mladik in te je prerezati v podobi zagozde. Te mladikce zariti je nato za lubad in sicer en konec za lubad pod rano, drugi konec za lubad nad rano. Da to lažej opravimo moramo mladike nekoliko upogniti. Čim bolj debelo je oglodano deblo več takih mladik je deti. Dobro je, če mladikce nato z vrvico povežemo, da se jih lubad boljše prime. Te mladikce napravijo soku nekak most iz gornjega drevesnega dela v spodnji in narobe.

Prpravite si ledu! — Mraz prihaja in navodi se začenja napravljati led. Kmet ima pozimi manj dela, kdor si hoče postransko kaj prislužiti, prisluži si lahko z ledom, katerega spravi sedaj in ga hrani za poletje. Prav priprost ledenik napravimo si lahko na ta način, da izkopljemo blizu vode, kjer dobimo led, okroglo, 1 do 2 m globoko dolinico. Iz te dolinice pa se mora voda lahko odtekat; če je toraj svet spodaj neproderen, moramo napraviti iz dolinice za vodo odvajajoči kanal. Prostor za ledenik odberimo, če le mogoče v osojni legi. V ti dolinici razgrnemo nato kakih 30 do 50 cm na debelo vejevje

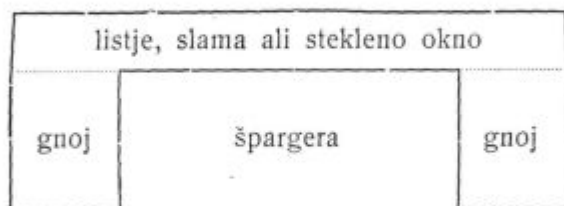
a na to postavimo led. Najprej napolnimo ž njim dolinico a po tem ga slagamo v podobi kupa. Med slaganjem obliti je led večkrat z mrzlo vodo, katera zmrzne in napravi iz ledenih kosov skupno maso. Ko se je to dovršilo, pogruniti je led najprej z vejevjem, če mogoče s takim, ki ima listje na sebi in nato 80 do 100 *cm* na debelo z listjem ali s slamo. Vrhu listja deti je zopet vejevje, da ga veter ne odnese. V takem ledeniku ostane led tudi dve leti. Ko začnemo led zajemati iz ledenika, skušati moramo, da ga kmalu izpraznimo. Okoli Rodika na Krasu je več posestnikov, ki se bavijo z ledom; kakšno leto zaslužijo ž njim lepe novce, ker ga prodajajo v Trst. Seveda ima naravni led hudega konkurenta v umetnem ledu, vendar se vedno izplača osobito na deželi hranjenje ledu. Krčmarji ki prodajajo pivo, rabijo ga poleti mnogo. Posebno mlekarne naj se priskrbijo za časa z ledom. Brez ledu ne moremo v mlekarni skoraj niti izhajati.

Hlev naj bo pozimi dovolj topel. — V toplem hlevu ne porabi živina toliko piče, kakor v mrzlem. Kdor hoče toraj prihraniti na piči, skrbi naj, da ne bo v hlevu mraza. Vendar pa ne sme hleva tako zatakiniti, da ne more v hlev svež zrak. Da bo v hlevu vedno zračno, napravi naj tu vsaj dva odušnika in sicer enega blizu tal, drugega v nasprotni steni blizu stropa. Ta dva odušnika morata biti vsaj tako velika, da vtakneš lahko roko skozi. Da bo hlev bolj gorek napravi pri njem velika okna z dvojnimi šipami. V tem slučaju pomagalo bo tudi solnce razgrati hlev a gorkota ostane v hlevu.

Voda za napajanje ne sme biti sedaj pozimi premrzla, drugače pouzroči lahko pri živini razne želodečne in druge bolezni. Da dobi voda primerno toploto, deti jo je nekoliko ur prej, nego se napaja ž njo, v hlev, kjer se nekoliko vgreje. Če hočemo imeti pa prej gorko vodo, priliti ji moramo nekoliko segrete vode. Živino napajajmo po zimi po dvakrat na dan. Za napajanje rabimo samo čisto vodo! Zamazana voda, kakoršna se dobiva navadno po kraških kalih, škodi lahko živalskemu zdravju.

Stare špargere, ki jih misliš prihodnje leto opustiti, izkoristiš najboljše s prisilnim poganjanjem. V ta namen napraviš ob robih špargere, ki je okoli 1 *m* široka, dva približno 20 do 30

cm globoka in ravno toliko široka jarka, v katera deneš svež konjski gnoj. Nato pogrneš špargero z listjem ali s slamo. Še boljše bi bilo seveda, če bi del nad špargero steklena okna kakoršna se rabijo pri zimskih gredicah.

Če delaš s špargero sedaj v decembru na ta način, dobiš šparge že meseca februarja ali marca. V tem času so šparge jako drage in večja cena ti jako dobro poplača trud in stroške. Šparge bereš potem na špargeri do maja. Meseca aprila zasadiš lahko v gnoj ob špargeri kumare ali melone in s tem boš imel več dobička.

Cvetlice v sobah potrebujejo sedaj po zimi mnogo pažnje. Večinoma jih je treba čistiti, včasih zaliti a skrbeti je posebno za svež zrak. V ta namen je cvetlice tu pa tam omiti z morno vodo, prostore v katerih se nahajajo cvetlice, se morajo vsak dan prezračiti in sicer najboljše opoldne. Pri tem je paziti, da ne nastane prepih. Ko se sobe zračijo, odstraniti je cvetlice z oken, vendar nikdar jih ne smemo dati preblizu h gorki peči. Da se ne napravlja v loncih mah, treba je zemljo večkrat na vrhu zrahljati.

Vapneni dušik je novo gnojilo, ki bo znalo polagoma nadomestiti predragi soliter. Vapneni dušik (calciumcyanamid) dobiva se iz karbida (calciumcarbide), katerega se rabi dandanes za napravo acetilena. Če zmlet karbid močno segrejemo, kar pa zamoremo doseči le električnim potom, in vodimo preko njega zračni dušik, spoji se ta s karbidom. To je potem vapneni dušik. Navadno ima ta okoli 20% dušika. Lani se je pričelo izdelovati vapneni dušik na veliko v Italiji (v Piano d'Orta) in na Švedskem (v Netodden). Tudi avstrijska tvrdka Siemens & Halske nameruje neki izdelovati vapneni dušik poleg svoje tovarne za karbid v Šibeniku v Dalmaciji. Vapneni dušik se v zemlji razkroji in vpliva osobito v manj vapnenih tleh jako dobro.

Travniki v strminah gnoje naj se s superfosfatom in s kalijevo soljo. Če bi rabili v strminah Tomasovo žlindro, v kateri je fosforna kislina težko raztopna, bi zimski in spomladanski dežovi odnesli redilne snovi v nižavo. Zato je boljše trositi v visečih legah lahko raztopna umetna gnojila.

Kedar krmimo s peso ali s krompirjem, moramo polagati živini tudi mnogo take piče, ki ima malo vode in mnogo redilnih snovi v sebi, kakor je detelja ali seno. Da bi dobila n. pr. 500 kg težka krava potrebno množino beljakovine v pesi, bi morala je požreti na dan 300 kilov, ker se nahaja v pesi samo 0·5°/₁₀₀ beljakovine in 88°/₁₀₀ vode. Tako velika krava potrebuje namreč okoli 1½ kg beljakovine na dan. Te množine pa ne more krava požreti, zato moramo pomagati n. pr. z deteljo. Če damo 500 kg težki kravi n. pr. 30 kg pese na dan, dati ji moramo še 10 kg meteljke (detelje) ali pa 8 kg sena in 4 kg otrobov ali pa 10 kg sena in 2 kg lanene pogače. Za manjše krave seveda toliko manj. Detelja ima namreč okoli 10°/₁₀₀ beljakovine, seno pa okoli 5½^o/₁₀₀. Voda v pesi je več vredna, nego čista voda, katero žival pije. Pičo, v kateri se nahaja še rastlinska voda, žival lažej prebavi, nego posušeno pičo.

Mlečnost je pri govedih raznega plemena jako različna. Najbolj mlečne krave so jerseyse (amerikanske). Krava, ki tehta 350 kg, pridela na leto okoli 2750 kg mleka, ki ima povprečno 5°/₁₀₀ toščice. Na 100 kg žive teže pride toraj 787 kg mleka ali 39·4 kg toščice. Potem pride gornjeinodolska pasma, ki dá pri teži 320 kg, okoli 2000 litrov mleka na leto. To mleko ima 3·8°/₁₀₀ toščice. Na 100 kg žive teže pride toraj 625 kg mleka, oziroma 23·7 kg toščice. Holanska živina dá sicer kot taka največ mleka, toda žival je velika. Pri teži 600 kg ima povprečno 4000 kg mleka na leto s 3°/₁₀₀ toščice, kar dá na 100 kg žive teže 665 litrov mleka, oziroma 20 kg toščice. Ta pasma da torej več nego gornjeinodolska, toda mleko te poslednje pasme je mnogo bolj gosto. Švicarska ali unterwaldenska živina daje pri 600 kg teže 3100 kg mleka, ki ima 3·6°/₁₀₀ toščice. Na 100 kg teže pride toraj pri ti živini 517 kg mleka, oz. 18·7 kg toščice. Simodolska živina tehta povprečno 650 kg in daje letno 3000 l mleka s 3·5°/₁₀₀ toščice. Pri nji pride toraj na 100 kg teže 462 kg mleka oziroma 16·2 kg toščice. Poglejmo še kako je s pincgavsko živino! Krava te pasme tehta povprečno 450 kg. Na leto pridela 2000 l mleka.

s 3,6% tolišče. Na 100 kg žive teže dá toraj na leto 489 kg mleka, oziroma 17,6 kg tolišče. Prav dobro in koristno bi bilo, če bi se določila mlečnost tudi za naša stara plemena, osobito za tolminsko. Videli bi gotovo, da je tolminska živina jako bolj mlečna, nego belanska živina, ki se sedaj vpeljuje. Seveda, ne smemo gledati povsod samo na mleko, marveč tudi na razvoj živine.

Golida se imenuje posoda, v katero molzemo mleko. Pri nas imamo na sploh lesene golide, tam pa, kjer je kmetijstvo

bolj napredovalo, rabijo izključno le golide iz ploščevine (pocinjenega kositra). Tudi našim posestnikom priporočamo take golide. Zakaj? V leseni golidi zastane vedno, in naj jo še tako dobro operemo, nekoliko mleka v špranjah ali v lesu. Na tem mleku naselijo se razne glivice ter ga izpridijo. Te glivice se množijo in ko molzemo

vnovič v golido, pridejo v mleko. To mleko se zato bolj hitro pokvari. V kositerni golidi pa ni razpok, niti se ne napije ploščevina z mlekom. Zato tako golido mnogo lažje dobro operemo. Ker ne ostaja toraj mleko v golidi, ne naselijo se vanjo niti glive in zato ostane mleko v tako golido namolženo več časa sveže. Kositernih golid je več vrst. Podobe 45. do 47. kažejo razne golide.

Pod. 45. Golida z nosom, (od 8 litrov stane 4 K.)

Pod. 46. Ovalna golida (oe 8 litrov stane 4 K.).

Pod. 47. Encenberška golida (od 8 l stane 4,60 K.).

POROČILA.

Koncem leta. Z današnjo številko končujemo drugi letnik „Primorskega Gospodarja“. Naše čitatelje prosimo ob ti priliki, da nam ostanejo tudi v prihodnje zvesti. Mi smo se sicer trudili, da bi vse zadovoljili z berilom, toda tega ne more in ne bo mogel nikdo in nikdar. Ker je pa list v tem letu dobil toliko novih čitateljev in ker se nas je od jako mnogih strani zagotovilo, da pišemo prav, mislimo, da smo večini vstregli. Pri vrevanju lista smo se ozirali najbolj na one kraje, kjer je največ čitateljev. Zato priporočamo, delajte povsod na to, da se list po vseh krajih močno razširi. Čim več nas bo, tem boljši bo list. Ker so se stroški za list povečali, sklenilo je društvo povečati za spoznanje tudi naročnino. Vendar je tudi sedanja naročnina tako majhna, da nima skoraj primera. Skušali pa bomo za prih. leto dati več čtiva, da se ta večja naročnina odškodni. Ker je naročnina jednaka udnini za Gor. kmet. društvo, priporočamo vsem dosedanjim naročnikom, naj pristopijo rajši v društvo, s čimur dobijo tudi druge ugodnosti, ki jih to nudi.

Kdor pristopi kmetijskemu društvu, plača prvo leto poleg redne letnine treh kron še eno krono pristopnine, za kar dobi sprejemnico. Kmetje in kmetski prijatelji, nabirajte povsod nove ude. Posebno sedaj ob praznikih bo za to lepa prilika.

Deputacija „Gor. kmetijskega društva pri namestniku. Včeraj je sprejel naš namestnik nj. svetlost knez Hohenlohe predsedništvo „Gor. kmet. društva“, ki se mu je poklonilo v smislu sklepa občnega zbora. Namestnik je deputacjo jako prijazno sprejel in se informiral o razmerah društva in kmetijstva v slovenskem delu dežele. Obljubil je, da bo naše prošnje in predloge vvaževal ter je priželel društvu mnogo uspehov v njegovem delovanju na kmetijskem polju. Deputacija predstavila se je potem tudi drugim referentom.

Novim sekeijskim načelnikom v kmetijskem ministertvu imenovan je dvorni svetnik Venceslav vit. Jaleski, ki je služil do sedaj pri gališkem namestništvu.

Kmetijski shod bo prihodnjo nedeljo dne 23. t. m. po blagoslovu na Vogerskem.

Kmetijski večeri v Št. Petru, ki so se vršili prošli teden, so se prav dobro sponesli. Vsak večer se jih je vdeležilo od 60 do 100 kmetovalcev. Nekateri so prihajali redno celo iz Vogerskega in iz Bukovice. Zanimanje je vsak večer raslo. Po predavanju pot. kmet. učit. Štreklja, ki je trajalo po 1½ do 2 uri, vnel se je živahen razgovor gledé nasvetov in pri tem se je predavanje lepo dopolnilo. Upa se, da bodo odrodili ti večeri v Št. Petru mnogo sadu. Pokazali so, da se Št. Peterci zanimajo za svoj stan in da hočejo napredovati.

Na kmetijskem shodu v Biljani ki se je vršil prošlo nedeljo, govorili so: predsednik „Gor. kmet. društva“ g. A. Jakončič o gospodarskem stanju briskega kmeta, kmet. pot. učitelj Štrekelj o umetnih gnojilih in njihovi uporabi, g. Ernest Klavžar o važnosti sadjarstva za Brda in tajnik gor. kmet. društva g. Fr. Kocjančič o namenu društva. Pot. kmet. učitelj priporočal je tudi, naj se briski pridelovalci suhih češp zvežejo ravno tako, kakor so se zvezali prekupčevalci za to blago ter dajal pojasnila na razna vprašanja. Shoda se je vdeležilo okoli 100 kmetovalcev.

Kmetijski shod v Ročinju obiskolo je okoli 100 posestnikov. Podpredsednik gor. kmet. društva g. dr. Franko pojasnil je namen tega društva in vabil Ročinjce, naj v čim večem številu pristopijo. Pot. kmet. učitelj Štrekelj govoril je o vzgoji goveje živine. G. M. Zega velepos. v Kanalu in odbornik gor. kmet. društva pa o sajenju in oskrbovanju sadnega drevja. Ročinjci pokazali so za dane nasvete mnogo zanimanja. Da bi se tudi po njih ravnali.

Mleko se je povsod podražilo. — V Gorici prodaja se letos večinoma po 24 vin. liter, v Trstu pa celo po 28 do 32 vin. To priliko moramo znati kmetje izkoristiti s tem, da vstanovimo čim več mlekarnic. Tudi maslo je poskočilo v ceni.

Žrebce bo kupovala vojaška komisija od sedaj naprej od manjših konjerejcev samo, če izkažejo ti na podlagi dopustilnega in županstvenega spričevala, kakega rodu so ti žrebci.

Kmetijska internacionalna razstava v Nici priredi se v marcu prihodnjega leta. Zanimiva bo gotovo radi zgodnih cvetlic in zgodne zelenjave. V Nici je jako milo obnebje in zato se izvažajo od tam rane cvetlice po vsi Evropi.

Vzgoja kmetskih deklet za gospodinjstvo pričeti bi se morala prav za prav že v šoli. Pri nas se sicer poučujejo dečki tu pa tam vsaj v najbolj potrebnem, kar se tiče njihovega prihodnjega stanu, za deklice pa se stori prav malo ali nič. In vendar bi bilo to neobhodno potrebno, kajti dobra gospodinja je pri kmetiji ravno tako važen faktor, kakor je nober gospodar. Deklice bi se morale učiti v nadaljevalnem tečaju posdbno v naslednjih predmetih: gospodinjstva, kuhanja in priprave jedil, šivanja, osobito krpanja, pranja, čiščenja, vzgoje otrok, oskrbe bolnikov, še posebno pa mlekarstva, svinjereje, kokošarstva, vrtnarstva. Seveda imeti bi morali v ta namen učiteljice, ki so v teh strokih dovolj poučene. Zato ne bi bilo slabo in mi kmetje bi želeli, če bi se ti predmeti tudi na učiteljskih poučevali. Premišljevat bi morali tudi, ali bi se ne dala vpeljati tudi v Gorici gospodinjstva šola, kakoršne imajo po drugih naprednih deželah.

Vsled sklepa osrednjega odbora »Goriškega kmet. društva« z dné 25. junija 1906, poviša se naročnina »Primorskemu Gospodarju« z letom 1907. od 2 kron na 3 krome.

One gospode naročnike »Primorskega Gospodarja«, ki niso še poravnali naročnine, prosimo, da to vsaj v teku enega meseca storé, ker se jim v nasprotnem slučaju list ustavi.

